

Warszawa, 06-12-2024 r.

**BIURO
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH**

Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur

KMP.573.18.2024.MD

**Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur
z wizytacji Schroniska dla Nieletnich w Dominowie**

I. Mandat Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur

1. Zgromadzenie Ogólne ONZ 18 grudnia 2002 r. przyjęło Protokół fakultatywny do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania (dalej: OPCAT)¹.

2. OPCAT ustanowił system regularnych wizyt prewencyjnych w miejscach pozbawienia wolności. Wizyty te są przeprowadzane przez niezależne organy: Podkomitet ONZ ds. Prewencji Tortur (SPT)² i krajowe mechanizmy prewencji. W Polsce funkcję krajowego mechanizmu prewencji wykonuje Rzecznik Praw Obywatelskich za pomocą funkcjonującego w Biurze RPO Zespołu – Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur (dalej: KMPT, Krajowy Mechanizm)³.

3. KMPT ma dostęp do wszystkich „miejsc zatrzymań” w rozumieniu OPCAT. Są to wszystkie miejsca pozostające pod jurysdykcją i kontrolą państwa-strony, gdzie przebywają lub mogą przebywać osoby pozbawione wolności na podstawie polecenia organu władzy publicznej bądź za jego namową, zgodą lub przyzwoleniem⁴. Z kolei przez „pozbawienie wolności” OPCAT rozumie „jakąkolwiek formę zatrzymania lub

¹ Zob. Protokół fakultatywny do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192). Nazwa w języku angielskim: Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (OPCAT).

² Subcommittee on Prevention of Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (SPT), <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/spt>.

³ Zob. art. 1 ust. 4 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2024 r. poz. 1264).

⁴ Zob. art. 4 ust. 1 OPCAT.

uwięzienia bądź umieszczenia osoby w publicznym lub prywatnym miejscu odosobnienia, którego osobie tej nie wolno z własnej woli opuszczać, na mocy polecenia jakiegokolwiek władzy sądowej, administracyjnej lub innej”⁵.

4. Wizytacje KMPT są niezapowiedziane. W czasie wizytacji członkowie KMPT mają dostęp do wszystkich pomieszczeń, instalacji i urządzeń, mogą odbyć poufną rozmowę z wybraną przez siebie osobą (zarówno osobą pozbawioną wolności, jak i członkiem personelu lub inną osobą), mają dostęp do dokumentacji i nagrań z monitoringu wizyjnego⁶. Mają też prawo rejestrowania dźwięku lub obrazu w miejscach, w których przebywają osoby pozbawione wolności, za zgodą osób, które będą rejestrowane⁷. Spostrzeżenia KMPT opierają się więc na różnych źródłach, m.in. własnych obserwacjach, przeprowadzonych rozmowach, analizie dokumentacji i zapisów monitoringu⁸.

5. Wizytacja KMPT w miejscu pozbawienia wolności ma charakter zapobiegawczy i stanowi uzupełnienie prac SPT. Krajowy Mechanizm nie jest organem śledczym. Nie rozpatruje też skarg⁹. Celem wizytacji KMPT jest identyfikowanie czynników zwiększających ryzyko wystąpienia tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego i poniżającego traktowania albo karania osób pozbawionych wolności oraz przedstawienie zaleceń mających na celu ich wyeliminowanie.

6. Formułując swoje wnioski i zalecenia, KMPT bierze pod uwagę międzynarodowe standardy praw człowieka, w szczególności standardy ONZ¹⁰.

7. Podstawą systemu zapobiegawczego stworzonego przez OPCAT jest dialog między KMPT i odpowiednimi władzami, zmierzający do poprawy sytuacji¹¹.

8. Osoby i organizacje, które zdecydowały się na przekazanie Krajowemu Mechanizmowi informacji, nie mogą ponieść z tego tytułu jakiegokolwiek sankcji lub

⁵ Zob. art. 4 ust. 2 OPCAT.

⁶ Zob. art. 20 OPCAT.

⁷ Zob. art. 13 ust. 1a ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich.

⁸ Szczegółowy opis metod pracy KMPT można znaleźć w raportach rocznych RPO z działalności KMPT. Zob. np. Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur w 2020 r., Część II – Jak pracuje KMPT?.

⁹ Zob. Dziewiąte Sprawozdanie Roczne SPT z 22 marca 2016 r., CAT/OP/C/57/4, Aneks do sprawozdania, część II, p. 6. Zob. również publikację Biura Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka pt. „Preventing Torture. The Role of National Preventive Mechanisms. A Practical Guide”, Professional Training Series No. 21, United Nations High Commissioner for Human Rights, Nowy Jork i Genewa 2018, s. 4-6.

¹⁰ Zob. art. 19 pkt b OPCAT.

¹¹ Zob. art. 22 OPCAT.

uszczerbku, niezależnie od tego, czy udzieliły KMPT informacji prawdziwej lub fałszywej (zakaz represji)¹².

II. Wprowadzenie

9. W dniach 10–11 października 2024 r. przedstawiciele KMPT przeprowadzili wizytację Schroniska dla Nieletnich w Dominowie (dalej także: Schronisko, placówka). Wizytacja miała na celu weryfikację poziomu realizacji zaleceń wydanych w raporcie po wizytacji przeprowadzonej w placówce w dniach 21–23 czerwca 2022 r.

10. W skład zespołu wizytującego wchodziło: Magdalena Laskowska (prawniczka) oraz Tomasz Żółtek (psycholog).

11. W czasie wizytacji przedstawiciele KMPT odbyli rozmowę wstępną z Dyrektorem Schroniska dla Nieletnich w Dominowie – Stanisławem Curem, dokonali oglądu wybranych przez siebie pomieszczeń placówki i terenu zewnętrznego, przeprowadzili poufne rozmowy z osobami pozbawionymi wolności i pracownikami, zapoznali się z prowadzoną na miejscu dokumentacją i podglądem monitoringu.

12. Na koniec wizyty delegacja KMPT przekazała swoje wstępne uwagi Dyrektorowi placówki.

13. Po zakończeniu wizytacji przedstawiciele KMPT dokonali analizy przekazanej przez władze jednostki dokumentacji.

III. Charakterystyka placówki

14. Schronisko dla Nieletnich w Dominowie jest placówką przeznaczoną dla chłopców – w czasie wizytacji funkcjonowały w niej cztery grupy wychowawcze. Pojemność placówki wynosi 32 miejsca, a w czasie wizytacji przebywało w niej 20 wychowanków, w wieku od 14 do 17 lat.

IV. Stan realizacji zaleceń wydanych w wyniku wizytacji Schroniska przeprowadzonej w dniach 21–23 czerwca 2022 r.

1) odnotowywanie przez personel medyczny informacji na temat możliwych okoliczności powstania obrażeń, które zostały stwierdzone u nieletnich;

¹² Zob. art. 21 ust. 1 OPCAT.

15. **Brak możliwości weryfikacji.** W dokumentacji medycznej wychowanków przebywających w placówce w trakcie wizytacji nie odnotowano obrażeń. W analizowanej dokumentacji, podobnie jak w trakcie poprzedniej wizytacji, znajdowały się mapy ciała, jednak odnotowane na nich były wyłącznie blizny pooperacyjne i tatuaże.

2) w przypadku sygnałów o możliwej przemocy ze strony doprowadzających do placówki funkcjonariuszy Policji, przekazywanie tego typu informacji Komendantowi właściwej jednostki Policji, wraz ze sporządzoną dokumentacją medyczną;

16. **Brak możliwości weryfikacji.** Personel placówki wskazywał, że po wydaniu zalecenia nie było przypadku, który wymagałby przekazania Policji sygnałów o możliwym stosowaniu przemocy przez doprowadzających do Schroniska funkcjonariuszy. Przedstawiciele KMPT ustalili natomiast, że pracownicy pedagogiczni przeprowadzający rozmowy wstępne z wychowankami nie zawsze pytają o traktowanie nieletnich przez Policję w trakcie doprowadzania. Warto zauważyć, że wychowankowie, którzy doświadczyli przemocy, z różnych powodów mogą nie zgłosić takiego faktu samodzielnie. Personel pedagogiczny powinien zatem wkomponować w odpowiedni sposób pytania dotyczące traktowania przez Policję i poprowadzić rozmowę w sposób zapewniający maksymalny komfort wychowankom. Przydatne w tym zakresie będą rekomendacje zawarte w opracowanym przez ONZ Podręczniku skutecznego badania i dokumentowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania (Protokół Sтамbulski)¹³ – zob. pkt 24-26 raportu.

17. **W związku z powyższym Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur rekomenduje uzupełnienie arkusza rozmowy wstępnej o część dotyczącą traktowania przez Policję przed doprowadzeniem do Schroniska.**

3) zapoznanie pracowników uprawnionych do stosowania środków przymusu z ekspertyzą „Interwencje Policji wobec osób z zaburzeniami psychicznymi” i omówienie jej treści podczas szkoleń realizowanych na mocy porozumienia z Okręgowym Inspektorem Służby Więziennej w Lublinie; szkolenia ze stosowania środków przymusu bezpośredniego powinny odbywać się minimum raz w roku;

¹³ Na stronie internetowej BRPO opublikowano zaktualizowaną wersję Protokołu Sтамbulskiego w języku polskim: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-protokol-stambulski-nowa-wersja-tlumaczenie-ms-odpowiedz-kolejne>.

18. **Zalecenie częściowo zrealizowane.** Pracownicy ochrony zostali zapoznani z ekspertyzą „Interwencje Policji wobec osób z zaburzeniami psychicznymi”. Wydruk ekspertyzy został wyeksponowany także na ścianie pomieszczenia, w którym pracownicy ochrony przeprowadzają wobec nieletnich kontrole osobiste.

19. Szkolenia z zakresu stosowania środków przymusu bezpośredniego prowadzone były corocznie na podstawie porozumienia zawartego z Okręgowym Inspektoratem Służby Więziennej w Lublinie przez funkcjonariuszy Grupy Interwencyjnej przy OSIW w Lublinie. Szkolenia takie odbyły się w latach 2022 i 2023, nie odbyły się natomiast do października 2024 r. i według oświadczenia dyrekcji nie były także planowane na listopad ani grudzień 2024 r.

20. **KMPT ponawia rekomendację, by szkolenia z zakresu zastosowania środków przymusu bezpośredniego dla pracowników ochrony organizowane były nie rzadziej niż raz w każdym roku kalendarzowym.**

4) uwzględnienie w planie szkoleń kwestii dotyczących międzynarodowych standardów i norm praw człowieka i praw dziecka, w tym tzw. Zasad z Hawany, deeskalacji zachowań agresywnych oraz przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu;

21. **Zalecenie częściowo zrealizowane.** Zgodnie z rekomendacją zawartą w raporcie powizytacyjnym z 2022 r. zorganizowano dla pracowników Schroniska szkolenia z zakresu międzynarodowych standardów i norm praw człowieka i praw dziecka, w tym tzw. Zasad z Hawany, deeskalacji zachowań agresywnych oraz przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu. Szkolenie przeprowadzone zostało w całości przez radcę prawnego, doktora nauk prawnych, specjalizującego się w obszarze prawa karnego, prawa międzynarodowego oraz ochrony praw człowieka. Należy zatem uznać powyższe zalecenie za zrealizowane w części dotyczącej zapewnienia pracownikom szkolenia z zakresu międzynarodowych standardów i norm praw człowieka i praw dziecka, w tym tzw. Zasad z Hawany.

22. Wątpliwość wizytujących wzbudziło natomiast przeprowadzenie przez radcę prawnego szkolenia w części dotyczącej deeskalacji zachowań agresywnych oraz przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu. Z przedstawionej wizytującym korespondencji związanej z organizacją szkolenia nie wynikało, aby prowadzący posiadał jakiegokolwiek przygotowanie dotyczące wskazanego obszaru. Tego typu szkolenie przeprowadzone powinno zostać przez osobę posiadającą odpowiednie wykształcenie (np. psychologiczne) oraz doświadczenie, znającą narzędzia służące deeskalacji zachowań agresywnych oraz przeciwdziałaniu wypaleniu zawodowemu.

23. **Wobec powyższego Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur ponawia rekomendację dotyczącą organizacji dla pracowników szkolenia z zakresu deeskalacji zachowań agresywnych oraz przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu.**

5) zorganizowanie dla personelu medycznego, psychologów, pedagogów oraz wychowawców szkolenia dotyczącego treści i praktycznego wykorzystania Protokołu stambulskiego;

24. **Zalecenie częściowo zrealizowane.** Według deklaracji dyrekcji zapoznanie personelu medycznego z Protokołem stambulskim nastąpiło przez przekazanie treści protokołu lekarzowi schroniska i pielęgniarce. Dla psychologów, pedagogów oraz wychowawców zaplanowano natomiast szkolenie w ramach Rady Szkoleniowej Schroniska, która odbyła się w grudniu 2022 r. Dyrektor zapoznał wówczas zebranych z treścią Protokołu stambulskiego, omawiając zawartość poszczególnych rozdziałów w oparciu o przygotowaną prezentację multimedialną. Podręcznik został ponadto wydrukowany i udostępniony do wglądu w ramach samokształcenia personelu.

25. Z uwagi na nieobecność personelu medycznego w placówce w trakcie wizytacji, przedstawiciele KMPT nie mieli możliwości weryfikacji realizacji zalecenia w tym zakresie. Odnośnie natomiast do personelu pedagogicznego, wobec braku wiedzy zarówno o samym Protokole stambulskim, jak i jego treści, zalecenie należy uznać za niezrealizowane. Udostępniona przedstawicielom Krajowego Mechanizmu prezentacja zawierała jedynie przedstawienie zakresu tematów omówionych w Protokole stambulskim. W ramach szkolenia warto omówić praktyczne aspekty wykorzystania Protokołu stambulskiego w codziennej pracy Schroniska, co z pewnością przyczyni się do lepszego zapamiętywania przekazywanej wiedzy.

26. **Biorąc pod uwagę powyższe, KMPT rekomenduje powtórzenie szkolenia dotyczącego treści i praktycznego wykorzystania Protokołu stambulskiego.**

6) przeprowadzenie remontu łazienek w internacie, uwzględniającego montaż sedesów;

27. **Zalecenie częściowo zrealizowane.** W czasie wizytacji w 2022 r. w toaletach w grupach wychowawczych zamiast sedesów zamontowane były toalety typu tureckiego. Zarówno w czasie wizytacji, jak i w odpowiedzi na raport dyrektor placówki deklarował opracowanie planu remontu łazienek i toalet na rok 2023.

W trakcie rewizytacji delegacja KMPT ustaliła, że wymiany dokonano w trzech z sześciu grup wychowawczych.

28. Argumentacja przedstawiona w raporcie powizytacyjnym z 2022 r. pozostaje aktualna¹⁴, w związku tym KMPT ponawia zalecenie przeprowadzenia remontu łazienek w pozostałych grupach wychowawczych, uwzględniającego montaż sedesów.

7) modernizacja izby izolacyjnej przez zabezpieczenie ścian miękkim materiałem;

29. **Zalecenie niezrealizowane.** Ściany w izbie izolacyjnej pozostają wyłożone jedynie materiałem niezmywalnym. Zgodnie z odpowiedzią udzieloną na raport z 2022 r., wobec otrzymania ofert rynkowych przekraczających możliwości finansowe placówki, wymiana materiału, którym wyłożone są ściany izby izolacyjnej, miała być wykonana w ramach warsztatów szkolnych przez nauczycieli i wychowawców placówki. Wykonanie tych prac planowane było na rok 2023. Prac jednak nie zrealizowano.

30. Warto przypomnieć, że zgodnie z § 6 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 2013 r. w sprawie celi zabezpieczającej i izby izolacyjnej¹⁵ „izba izolacyjna powinna być urządzona w sposób uniemożliwiający dokonanie przez nieletniego samouszkodzenia”. Gdy tego typu pomieszczenie nie jest zabezpieczone miękkim materiałem/zmywalnymi materacami na ścianach, nadal istnieje duże ryzyko samookaleczenia, np. przez uderzenie głową w ścianę.

31. W związku z powyższym Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur ponawia rekomendację dokonania modernizacji izby izolacyjnej przez zabezpieczenie ścian miękkim materiałem.

8) wprowadzenie widocznych znaczników czasu dotyczących systemu rejestracji nagrań z izby izolacyjnej.

32. **Zalecenie zrealizowane.** W podglądzie wszystkich kamer w placówce wprowadzone zostały znaczniki czasu.

V. Zalecenia

¹⁴ Zob. Raport KMPT z wizytacji Schroniska dla Nieletnich w Dominowie, KMP.573.4.2022, s. 14.

¹⁵ Dz. U. poz. 638.

Na podstawie art. 19 OPCAT Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur zaleca Dyrektorowi Schroniska dla Nieletnich w Dominowie:

1. Uzupełnienie arkusza rozmowy wstępnej o część dotyczącą traktowania przez Policję przed doprowadzeniem do Schroniska;
2. Organizowanie dla pracowników ochrony szkoleń z zakresu zastosowania środków przymusu bezpośredniego nie rzadziej niż raz w każdym roku kalendarzowym;
3. Zorganizowanie dla pracowników schroniska szkolenia z zakresu deeskalacji zachowań agresywnych oraz przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu;
4. Powtórzenie szkolenia dotyczącego treści i praktycznego wykorzystania Protokołu stambulskiego;
5. Przeprowadzenie remontu łazienek w grupach wychowawczych I, III i IV, uwzględniającego montaż sedesów;
6. Dokonanie modernizacji izby izolacyjnej przez zabezpieczenie ścian miękkim materiałem.

Opracowała: Magdalena Laskowska

Za Zespół podpisuje:

Rafał Kulas

Dyrektor Zespołu

/-wydano i podpisano elektronicznie/